

Sakrament małżeństwa w postanowieniach I (XIV) Synodu Archidiecezji Warmińskiej

The sacrament of marriage in the resolutions
of I (XIV) Synod of Archdiocese the Warmia

ks. Marcin Kuciński

Akademia Katolicka w Warszawie

e-mail: markucinski@gmail.com

Streszczenie: Małżeństwo, jako wyłączny związek między mężczyzną i kobietą, zostało podniesione przez Jezusa Chrystusa do rangi sakramentu. Jest to główny powód, dla którego Kościół katolicki przywiązuje wielką wagę do kodyfikacji praw dotyczących małżeństwa, ale także do ochrony tego sakramentu i podkreślenia jego znaczenia w życiu wspólnoty. Artykuł ten dotyczy ustawodawcy prawa o sakramencie małżeństwa I Synodu Archidiecezji Warmińskiej, który odbył się w latach 2006-2012. Autor podzielił swój artykuł na dwie części. Pierwsza dotyczy norm synodu dotyczących sakramentalności małżeństwa i zawiera porównanie między prawodawstwem powszechnym i partykularnym. Autor chciał ukazać specyfikę niektórych aspektów sprawowania tego sakramentu. Druga część zawiera normy, które zostały omówione podczas procesu synodalnego, ale nie zostały uwzględnione w ostatecznej redakcji dokumentów synodalnych. Autor chciał ukazać, jak wyglądał proces synodalny i przedstawić relację między prawem partykularnym a powszechnym w Kościele katolickim.

Słowa kluczowe: małżeństwo, sakramentalność, synod, Archidiecezja Warmińska

Abstract: Matrimony, as an exclusive relationship between man and woman, was raised by Jesus Christ to a level of a sacrament. That is the main reason why Catholic Church is paying great attention to codify laws about matrimony but also to protect this sacrament and to mark its relevance in the life of a community. This article talks over the legislature about the sacrament of matrimony of I (XIV) Synod of Archdiocese the Warmia, which was held between 2006 and 2012. Author divided his article into two parts. First is about the norms of Synod about the sacramentality of matrimony and includes comparison between universal and local legislature. Author wanted to show a local specific of some aspects of the celebration of this sacrament. Second part includes norms which were discussed during the synodal process but weren't included in final redaction of synodal documents. Author wanted to show how the synodal process looked like and present the relation between the particular and universal law in the Catholic Church.

Keywords: matrimony, sacrament, synod, Archdiocese the Warmia

Treść: Wstęp. 1. Istota małżeństwa i jego sakramentalność. 2. Obrzędy zawarcia małżeństwa. 3. Małżeństwa mieszane. 4. Małżeństwa konkordatowe. 5. Zapisanie faktu zawarcia małżeństwa. 6. Jubileusze małżeństwa. 7. Niepromulgowane Statuty dotyczące małżeństwa. Podsumowanie.

Wstęp

„Przymierze miłości między mężczyzną i kobietą” zostało przez Chrystusa wyniesione dla ochrzczonych do rangi jednego z siedmiu sakramentów, napisał papież Jan Paweł II w Adhortacji Apostolskiej *Familiaris consortio*¹. Te papieskie słowa należy uznać za kwintesencję doktryny dotyczącej małżeństwa. Dlatego też tak wiele dokumentów Kościoła zostało poświęconych sakramentalności małżeństwa i jego zawieraniu. W ten nurt w jakiejś mierze wpisują się także niektóre statuty pierwszego Synodu Archidiecezji Warmińskiej poświęcone instytucji małżeństwa. W rozdziale trzecim postanowień Synodu Archidiecezji Warmińskiej, zatytułowanym „Życie liturgiczne w parafii”, pojawia się temat sakramentów. Wśród nich cztery statuty poświęcone zostały małżeństwu (statut 153-156). One to staną się zasadniczym przedmiotem uwagi w tym opracowaniu.

Po wstępnej analizie zebranego materiału badawczego można wyróżnić następujące wątki: kwestię istoty małżeństwa i jego sakramentalności, problematykę obrzędów zawierania małżeństwa oraz jubileuszów małżeńskich, sprawę zawierania małżeństwa konkordatowego, a także tematykę zapisania faktu zawarcia małżeństwa.

Na zakończenie chwilę uwagi poświęcimy statutom roboczym, które nie znalazły się w promulgowanym dokumencie.

¹ Por. IOANNES PAULI II, Adhortatio apostolica de Familia Christianae muneribus in mundo huius temporis *Familiaris Consortio*, n. 11-13, 22.02.1981, AAS 74 (1982), s. 91-96. Tekst polski: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/adhortacje/familiaris.html [dostęp 17.03.2022].

1. Istota małżeństwa i jego sakramentalność

W statucie 153 ojcowie synodalni napisali: „Małżeńskie przymierze, przez które mężczyzna i kobieta tworzą ze sobą wspólnotę całego życia, skierowaną ze swej natury do dobra małżonków oraz zrodzenia i wychowania potomstwa, zostało między ochrzczonymi podniesione przez Chrystusa Pana do godności sakramentu”². Odnosząc się do tego statutu należy zauważyć, iż zapis ten jest niczym innym jak powtórzeniem treści kan. 1055 § 1 KPK/83³, w którym ustawodawca ujął definicję małżeństwa oraz określił jego istotne cele⁴. Ojcowie synodalni zatem, za prawodawcą powszechnym wyeksponowali tę prawdę, iż istotą małżeństwa jest trwałość wspólnoty małżeńskiej skierowanej na dobro potomstwa oraz dobro małżonków⁵.

W przywołanym statucie 153 ojcowie odnieśli się także do kwestii sakramentalności małżeństwa, przywołując treść kan. 1055 § 2 KPK/83, w myśl którego między ochrzczonymi nie może istnieć ważna umowa małżeńska, która tym samym nie byłaby sakramentem. Warto w tym miejscu zauważyć, że problem ten podnieśli jeszcze w rozdziale piątym dokumentów synodalnych zatytułowanym „Duszpasterstwo w Archidiecezji i parafii” w statucie 297, stwierdzając: „Małżeństwo między ochrzczonymi jest jednym z siedmiu sakramentów. Poprzez sakramentalny znak ich wzajemna przynależność jest rzeczywistym obrazem samego stosunku Chrystusa do Kościoła”.

² I (XIV) Synod Archidiecezji Warmińskiej, w: W. NOWAK, P. RABCZYŃSKI, L. ŚWITO (red.), *I (XIV) Synod Archidiecezji Warmińskiej (2006-2012). Misja Kościoła warmińskiego w dziele nowej ewangelizacji. Przypatrzmy się powołaniu naszemu! (1 Kor 1, 26)*, Olsztyn 2012, statut 153; dalej: *Synod Archidiecezji Warmińskiej*.

³ Por. *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25.01.1983, AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; *Kodeks prawa kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski*, Poznań 2022; (dalej: KPK/83).

⁴ Por. J. HERVADA, *Małżeństwo*, w: P. MAJER (red.), *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011, s. 780-781.

⁵ Por. W. GÓRALSKI, *Małżeństwo*, w: W. GÓRALSKI, E. GÓRECKI, J. KRUKOWSKI, J. KRZYWDA, P. MAJER, B. ZUBERT (red.), *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego. Tom III/2. Księga IV, Uświęcające zadanie Kościoła*, Poznań 2011, s. 252.

Analizując przedmiotowe normy, nie można pominąć faktu, że jak zauważył A. Pryba, sakramentalność małżeństwa nie różni się w swej istocie od pozostałych sakramentów. Jej źródła należy upatrywać w akcie stworzenia, w którym mężczyzna i kobieta zostali stworzeni na obraz i podobieństwo Boże. Rozszerzenie i dopełnienie tego aktu znalazło odzwierciedlenie w tajemnicy miłości Oblubieńczej Chrystusa do Kościoła⁶. Prawda ta w sposób szczególny została uwydatniona w Konstytucji Soboru Watykańskiego II *Lumen Gentium*, w następujących słowach: „Małżonkowie chrześcijańscy na mocy sakramentu małżeństwa, przez który wyrażają misterium jedności i płodnej miłości pomiędzy Chrystusem i Kościołem oraz w nim uczestniczą, wspierają się wzajemnie w życiu małżeńskim oraz w przyjęciu i wychowaniu potomstwa, celem zdobycia świętości”⁷. Do tej prawdy odniósł się papież Jan Paweł II w przemówieniu z 9 kwietnia 1986 roku, podkreślając, iż małżeństwo ma więc stanowić znak przymierza człowieka z Bogiem, a co za tym idzie, następstwa jego zawarcia znajdują wyraz zarówno w porządku doczesnym, jak i w porządku łaski. Małżonkowie, kontynuował papież, tworzą wspólnotę zarówno ze sobą, jak i z Chrystusem, którego obrazem miłości się stają⁸. Patrząc przez ten pryzmat, wydaje się, że w statucie 297 jego autor pragnął zachęcić duszpasterzy do podjęcia pastoralnych inicjatyw zmierzających do praktykowania przez małżonków wspólnej modlitwy oraz wysiłku wzajemnego uświęcania w celu owocniejszego działania łaski sakramentalnej. Należy dodać, iż prawda ta została uwydatniona przez papieża Franciszka w Adhortacji Apostolskiej *Amoris laetitia*. W dokumencie tym bowiem zachęcił on przyszłych

⁶ Por. A. PRYBA, *Znaczenie i wartość sakramentalnego małżeństwa*, *Teologia i Moralność* 12 (2012), s. 58.

⁷ SACROSANCTUM CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, *Constitutio dogmatica de Ecclesia Lumen Gentium*, 21.11.1964, AAS 57 (1965), n. 11, s. 15-16 (5-71). Tekst polski: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucja Dogmatyczna o Kościele. Lumen Gentium*, 21.11.1964, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 1967, s. 104-166.

⁸ Por. JAN PAWEŁ II, *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich*, audiencja z 9.04.1986, w: *L'Osservatore Romano*, wyd. polskie, 7 (1986) nr 4, s. 19.

małżonków do wzajemnej modlitwy po to, aby rodzina stała się przestrzenią współdziałania z łaską Bożą. W tym kontekście należy zauważyć, iż Biskup Rzymu wyeksponował także walor budowania więzi interpersonalnych pomiędzy małżonkami, jak i właściwych relacji z Kościołem. Stoi na stanowisku, iż proces ten powinien rozpocząć się już na etapie przygotowania narzeczonych do przyjęcia sakramentu⁹.

W analizie tej problematyki nie można też pominąć faktu, że związek wymiaru sakramentalnego i instytucji małżeństwa z jednej strony nie ma charakteru analogicznego, z drugiej zaś nie ma charakteru hierarchicznego, gdyż sakrament i małżeństwo stanowią jedną organiczną całość¹⁰. Dlatego też w wymiarze pastoralnym skutki sakramentalne są niezwykle istotne, ponieważ nie decydują wyłącznie o ważności małżeństwa sakramentalnego, ale owocność łaski sakramentalnej z całą pewnością rzutuje na jakość pożycia małżeńskiego. Stąd Synod warmiński dużą wagę przykładą do właściwego prowadzenie duszpasterstwa rodzin, które postrzega jako „miejsce obecności Chrystusa i działania jego łaski”¹¹. Trzeba podkreślić, iż stanowisko to jest koherentne z doktryną Synodu Biskupów o rodzinie, odbytego w 2014 i 2015 roku. Podczas tego zgromadzenia bowiem biskupi w sposób szczególny akcentowali znaczenie tej formy duszpasterstwa¹².

⁹ Por. FRANCISCUS, *Adhortatio Apostolica Post-Synodalis Amoris laetitia*, n. 216, 19.03.2016, AAS 108 (2016), s. 397-398. Tekst polski: <https://rodzina.archidiecezja-katowicka.pl/images/pdf/amoris.pdf> [dostęp 17.03.2022].

¹⁰ Por. Z. JANCZEWSKI, *Małżeństwo niesakramentalne chrześcijan*, *Ius Matrimoniale* 12 (18) (2007), s. 35-36.

¹¹ *Synod Archidiecezji Warmińskiej*, statut 297.

¹² Por. *Relazione finale del Sinodo dei Vescovi al Santo Padre Francesco, al termine della XIV Assemblea generale ordinaria (4-25 ottobre 2015) sul tema „La vocazione e la missione della famiglia nella Chiesa e nel mondo contemporaneo”*, w: <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2015/10/24/0816/01825.html> [stan z dnia 17.03.2022], n. 87-92. Tekst Polski: *XIV Zwyczajne Zgromadzenie Synodu Biskupów, Relacja końcowa Synodu Biskupów dla ojca świętego Franciszka (Relatio finalis), 24.10.2015 r.* <http://kodr.pl/wp-content/uploads/2017/02/Synod-o-Rodzinie-dokument-ko%5%84cowy.pdf> [dostęp 17.03.2022].

2. Obrzędy zawarcia małżeństwa

W kolejnym statucie (154) ojcowie synodalni swoją uwagę skoncentrowali na kwestii celebracji liturgii zawarcia małżeństwa. W regulacji tej, składającej się z kilku norm, w pierwszej kolejności stwierdzili, że należy sprawować liturgię zgodnie z przepisami zawartymi w *Obrzędach sakramentu małżeństwa dostosowanych do zwyczajów diecezji polskich*¹³. Należy zauważyć, iż norma ta jest zgodna z zapisem kan. 846 KPK/83, w myśl którego przy sprawowaniu sakramentów należy stosować się do ksiąg liturgicznych zatwierdzonych przez kompetentną władzę kościelną. Trzeba dopowiedzieć, iż jej źródłem jest doktryna soborowa wyrażona w n. 13 i 22 Konstytucji o Liturgii, w których wskazano na znaczenie posługiwania się księgami prawnie zatwierdzonymi¹⁴.

Przy tym należy zauważyć, iż do pierwszej części statutu 154 nawiązano jeszcze w statucie 46 mającym charakter deklaracyjny. Mianowicie, czytamy w nim: „Zachowywanie liturgii ustalonej przez Kościół jest wyrazem jedności zgromadzonej wspólnoty z całym Kościołem Powszechnym. Dlatego nikomu innemu, choćby nawet był kapłanem, nie wolno na własną rękę niczego dodawać, ujmować lub zmieniać w liturgii” (KL 22). Żaden obrzęd sakramentalny nie może być zmieniany przez szafarza czy przez wspólnotę. Ta postawa wynika z posłuszeństwa wiary i z religijnego szacunku dla misterium liturgii,

¹³ Aktualnie obowiązującą księgą jest: *Rituale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II Renovatum Auctoritate Pauli PP. VI Editum Ioannis Pauli PP. II Cura Recognitum. Ordo Celebrandi Matrimonium*, Editio typica altera, Typis Vaticanis 1991, Libreria Editrice Vaticana 2008; Tłumaczenie polskie: *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1996; dalej: *Obrzędy sakramentu małżeństwa*.

¹⁴ Por. SACROSANCTUM CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, Constitutio de Sacra Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, 4.12.1963, AAS 56 (1964), n. 13 i 22, s. 102-103; tekst polski: SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja o liturgii. *Sacrosanctum Concilium*, 4.12.1963, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 1967, s. 48-78; dalej: *Sacrosanctum Concilium*.

dlatego zabrania się wszelkich samowolnych praktyk liturgicznych, nawet jeśli uzasadnia się rzekomym dobrem wiernych.

Ustosunkowując się do statutu 154 należy spostrzec, iż nie ujęto w nim sytuacji nadzwyczajnej; zgodnie z kan. 1119 KPK/83 prawodawca dopuszcza możliwość odstąpienia od zachowania formy liturgicznej w czasie zawarcia małżeństwa. Jak zauważa A.M. Vega, na przykład w niebezpieczeństwie jednej ze stron umowy małżeńskiej wystarcza do ważności i godziwości zawarcia małżeństwa zachowanie formy kanonicznej, o której traktuje ustawodawca w kan. 1108 KPK/83¹⁵. Taki stan prawny w prezentowanym ustawodawstwie diecezjalnym wydaje się jednak w pewnym sensie usprawiedliwiony, gdyż z reguły w statutach synodalnych mających charakter generalny i abstrakcyjny ujmuje się sytuacje zwyczajne; sytuacja nadzwyczajna natomiast regulowana jest prawem powszechnym.

Konkludując, należy stwierdzić, iż koncentrację uwagi na wymiarze prawnym zawarcia małżeństwa należy uznać za jak najbardziej uzasadnioną. Na potwierdzenie tej tezy należy przywołać treści wyrażone we *Wprowadzeniu teologicznym i pastoralnym do Obrzędów sakramentu małżeństwa*, w którym wskazano, że sprawowanie tego sakramentu powinno mieć charakter eklezjalny i uświęcający; eklezjalność z kolei przejawia się w wymiarze parafialnym zawierania małżeństwa¹⁶. Stąd też w dokumentach kościelnych zaleca się sprawowanie obrzędu w taki sposób, aby mogli w nim w jak najpełniejszy sposób uczestniczyć wszyscy obecni¹⁷.

¹⁵ Por. A.M. VEGA, *The Form of the Celebration of Marriage*, w: A. MARZOA, J. MIRAS, R. RODRIGUEZ-OCAÑA (red.), *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, t. 3/2, Montreal-Chicago 2004, s. 1482-1488.

¹⁶ Por. *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, n. 28, w: *Obrzędy sakramentu małżeństwa*.

¹⁷ Por. J. ADAMCZYK, *Celebracja sakramentu małżeństwa według wybranych dyrektorów duszpasterstwa rodzin*, *Ius Matrimoniale* 27 (2016) nr 3, s. 54-55.

3. Małżeństwa mieszane

W Synodzie warmińskim kwestia zawierania małżeństw mieszanych ze stroną niekatolicką uregulowana została w drugiej części statutu 154. Przy tym należy spostrzec, iż w przedmiotowej normie Synod nie rozróżnił, czy idzie o stronę ochrzczonej niekatolicką, czy też o stronę nieochrzczonej. Należy zatem przyjąć, iż ojcowie synodalni operowali terminem małżeństwo mieszane w sensie generalnym, mając na względzie zarówno małżeństwa mieszane rozumiane *sensu stricto*, jak i małżeństwa mieszane w szerokim znaczeniu¹⁸. W przywołanej normie postanowiono jedynie, że małżeństwo takie winno być zawarte bez Mszy Świętej i bez Komunii Świętej, chyba że ordynariusz miejsca zezwoliłby na sprawowanie liturgii małżeństwa podczas Eucharystii wraz z udzieleniem stronie katolickiej Komunii Świętej¹⁹. W tym miejscu należy zauważyć, iż ze zgoła odmiennym podejściem do tej kwestii spotykamy się we wspomnianym wcześniej *Obrzędzie sakramentu małżeństwa*. Mianowicie, w n. 36 *Wstępu teologiczno-pastoralnego* wyraźnie rozróżniono między dwiema sytuacjami: kazusem zawierania małżeństwa ze stroną niekatolicką ochrzczonej oraz przypadkiem zawierania małżeństwa ze stroną nieochrzczonej. W pierwszej sytuacji dopuszczono możliwość sprawowania liturgii podczas Mszy Świętej, pod warunkiem uzyskania zgody ordynariusza miejsca; inaczej sprawa wygląda w hipotezie zawierania ze stroną nieochrzczonej. W takim przypadku bowiem należy stosować obrzęd zawarcia małżeństwa ze stroną nieochrzczonej lub katechumenem, o czym mowa w n. 28 *Wstępu teologiczno-pastoralnego*. Również w promulgowanym 26 listopada 2019 roku *Dekrecie ogólnym Konferencji Episkopatu Polski o przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego*, uwydatniono te

¹⁸ Por. kan. 1124 KPK/83; KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele Katolickim*, n. 71, 13.12.1989 r., Akta Konferencji Episkopatu Polski 1 (1998), s. 90-92; W. GÓRALSKI, *Kościelne prawo małżeńskie*, Warszawa 2006, s. 261.

¹⁹ Por. *Synod Archidiecezji Warmińskiej*, statut 154.

dwie hipotezy. W n. 88 tego dokumentu podkreślono, że w przypadku małżeństwa ze stroną nieochrzczonej lub katechumenem „nie dopuszcza się zawierania małżeństwa podczas Mszy św., a ordynariusz miejsca nie jest uprawniony do wyrażenia na to zgody”²⁰.

Należy przeto zwrócić uwagę, iż w Synodzie warmińskim wprowadzono regulację bardziej restrykcyjną względem prawa powszechnego w odniesieniu do małżeństw katolika z akatolikiem ochrzczonego.

W analizie statutu 154 nie można też pominąć faktu, iż nie sposób odnaleźć w nim norm poświęconych problematyce małżeństw ze stroną nieochrzczonej, a w sposób szczególny dotyczących zasad dyspensowania od przeszkody różnicy religii (kan. 1086 § 2 KPK/83). W tym miejscu warto zauważyć, że materia ta została ujęta w poprzednim synodzie diecezji warmińskiej biskupa Maksymiliana Kallera z 1932 roku. W Synodzie tym bowiem, powołując się na encyklikę *Casti Connubii* kategorycznie sprzeciwiano się łatwemu udzielaniu dyspens, a co się z tym wiązało - zawieraniu małżeństw mieszanych – ze względu na zagrożenia z nim związanymi zarówno w sferze duchowej, jak i egzystencjalnej, które mogłyby osłabiać wiarę i przynależność do Kościoła strony katolickiej²¹. Należy przypuszczać, że tak twarde stanowisko ówczesnego Synodu miało związek z sytuacją polityczno-religijną zaistniałą na tych terenach na przełomie XIX i XX wieku. W tym czasie bowiem władze Pruskie, chcąc podporządkować sobie Kościół katolicki na wzór ówczesnego Kościoła protestanckiego na Warmii i Mazurach, wprowadzały ustawy, których celem miało być zatarcie różnic występujących pomiędzy

²⁰ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Dekret ogólny o przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego*, 8.10.2019, n. 88, Formularz 12a, Formularz 12b, w: Akta Konferencji Episkopatu Polski 31 (2019), s. 44-45; 71-72.

²¹ Por. J. WOJTKOWSKI (red.), *Statuty Synodalne Warmińskie, Sambijskie, Pomezańskie, Chełmińskie oraz Prowincjonalne Ryskie*, Olsztyn 2010 s. 378-379; PIUS XI, *Litterae Encyclicae de matrimonio christiano spectatis praesentibus familiae et societatis condicionibus, necessitatibus, erroribus, vitiis Casti connubii*, 31.12.1930, AAS 22(1930), s. 539-592. Tekst polski: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pius_xi/encykliki/casti_connubi_31121930.html [dostęp 17.03.2022].

wyznaniami. Trzeba zauważyć, że ówczesnym władzom państwowym nie udało się osiągnąć zamierzonego celu i mimo kar nakładanych na duchownych i świeckich katolickich Kościoł katolicki na Warmii przetrwał, zachowując swą tożsamość²².

4. Małżeństwa konkordatowe

Wskazania dotyczące zawierania małżeństwa konkordatowego, a w szczególności dokumentacji z tym związanej, zawarte zostały w ostatniej części statutu 154. Trzecia część statutu stanowi: „Przy zawieraniu małżeństwa konkordatowego podpisanie Zaświadczenia o zawarciu małżeństwa ma miejsce w kościele na początku obrzędu, przed rozpoczęciem modlitw liturgicznych. W przypadku małżeństwa konkordatowego należy powiadomić właściwy oddział USC w nieprzekraczalnym terminie 5 dni”. W tym kontekście należy zauważyć, iż materia małżeństwa konkordatowego uregulowana została przez Konferencję Episkopatu Polski w instrukcji z 12 listopada 1992 r., w której określono zasady i sposób przygotowania do zawarcia tego typu małżeństwa w Polsce²³. Trzeba podkreślić, że nie wszystkie normy tego dokumentu są obecnie aktualne, gdyż 1 marca 2015 r. weszły w życie nowe przepisy państwowe dotyczące Urzędów Stanu Cywilnego oraz nowelizacja Kodeksu Rodzinno-Opiekuńczego, które regulowały m.in. wzory dokumentów urzędowych oraz zasady sporządzania aktów małżeństwa²⁴. W związku z tym

²² Por. J. OBLĄK, A. KOPICZKO, *Historia Diecezji i Archidiecezji Warmińskiej*, Olsztyn 2010, s. 56-59.

²³ Por. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Instrukcja dla duszpasterzy dotycząca małżeństwa konkordatowego*, 15.11.1998, Dokumenty Konferencji Episkopatu Polski 1 (1998), s. 90-92.

²⁴ Por. Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. *Prawo o aktach stanu cywilnego*, Dz. Ust. 2014 poz. 1741 (z późn. zm.); *Obwieszczenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 5 lutego 2015 r. w sprawie ogłoszenia wykazu stanowisk, których zajmowanie upoważnia do przyjmowania oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński oraz sporządzania zaświadczeń stanowiących podstawę sporządzenia aktu małżeństwa zawartego w sposób określony w art. 1 § 2 i 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, Monitor Polski 2015 r. poz. 230, wraz z Załącznikiem.

Konferencja Episkopatu Polski wydała 27 lutego 2015 r. *Informację o zmianie przepisów dotyczących zawierania małżeństw wyznaniowych ze skutkami cywilnymi (tzw. małżeństwa konkordatowe)*, poprawioną dnia 16 marca 2015 r.²⁵ Ostatnim dokumentem, w którym Konferencja Episkopatu Polski uregulowała zawieranie małżeństw konkordatowych jest *Dekret ogólny Konferencji Episkopatu Polski o przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczo-nymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego z 2019 r.* (n. 95-102). W numerze 99 ostatniego z wymienionych dokumentów, biskupi polscy zaznaczyli, że podpisanie dokumentów, o których jest mowa w statucie 154 I (XIV) Synodu, stanowi wyraz woli narzeczonych uzyskania skutków cywilnych dla swego małżeństwa, spełniając w ten sposób jeden z warunków wymienionych w art. 10 Konkordatu. Sposób przekazania „Zaświadczenia” do USC został opisany natomiast w n. 102 przywołanego Dekretu Konferencji Episkopatu Polski.

Skoro mowa o skutkach cywilnych małżeństwa konkordatowego, to należy zauważyć, że w dokumentach synodalnych brak jest szczegółowych informacji na temat dokumentów wymaganych przy zawieraniu małżeństwa kanonicznego wywołującego jednocześnie skutki na gruncie prawa polskiego. Prawodawca partykularny poza potocznym określeniem „Zaświadczenia o zawarciu małżeństwa” nie posługuje się właściwą terminologią opisującą dokumenty konkordatowe, ani też nie określa w ilu egzemplarzach należy je wypełnić. Szczegółowych wskazań należy szukać w tym przypadku

²⁵ Por. SEKRETARZ GENERALNY KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI, *Informacja Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski dotycząca kwestii małżeńskich*, SEP – D/9.1.2-13, 20.03.2015, wraz z *Informacją o zmianie przepisów dotyczących zawierania małżeństw wyznaniowych ze skutkami cywilnymi (tzw. małżeństwa konkordatowe)* [wersja poprawiona]. Więcej na ten temat: T. JAKUBIAK, *Prawna skuteczność zgody małżeńskiej wyrażonej bez obecności duchownego uprawnionego do asystowania przy zawarciu małżeństwa jako przejaw elastyczności ustawodawcy kościelnego we wspieraniu instytucji małżeństwa*, *Studia Prawnoustrojowe* 44 (2019), s. 139-144; T. JAKUBIAK, *Diakon świadkiem urzędowym zawarcia małżeństwa w zwykłych warunkach według prawa obowiązującego od promulgacji Kodeksu z 1983 r.*, *Ius Matrimoniale* 27 (2016) nr 1, s. 56-69.

w *Informacji o zmianie przepisów dotyczących zawierania małżeństw wyznaniowych ze skutkami cywilnymi (tzw. małżeństwa konkordatowe)* przekazanej przez Sekretarza Generalnego KEP w 2015 r. oraz Dekrecie KEP z 2019 r. Z pierwszego dokumentu dowiadujemy się, że oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński mają być złożone w trzech egzemplarzach i podpisane czytelnie przez małżonków, dwóch pełnoletnich świadków, duchownego, przed którym zawarte zostało małżeństwo i duchownego uprawnionego do sporządzania zaświadczenia (punkt 4c, 6 *Informacji*).

Jak już wcześniej zauważono, w statucie 154 zapisane zostało, że podpisanie dokumentów powinno odbyć się przed rozpoczęciem modlitw liturgicznych. Materię tę doprecyzowuje Dekret KEP z 2019 r. Biskupi wskazują w nim, że narzeczeni i świadkowie mają podpisać się na zaświadczeniach przed rozpoczęciem liturgii; natomiast kapłan lub diakon asystujący – po jej zakończeniu. Dekret wyraźnie zaznacza, że podpisanie dokumentów nie mieć miejsca podczas celebracji i dodaje, że nie można podpisywać tych dokumentów na ołtarzu²⁶.

Przedmiotowy statut zobowiązuje do dostarczenia podpisanych dokumentów do odpowiedniego Urzędu Stanu Cywilnego w przeciągu pięciu dni. Jest to zgodne z przepisami państwowymi w tej kwestii²⁷. Warto dodać, że zgodnie z Kodeksem Rodzinno-Opiekuńczym doręczyć należy przed upływem 5 dni, odliczając dni uznane ustawowo za wolne od pracy (art. 8 § 3 KRO)²⁸. Wynika z tego, że ostatnim dniem terminu doręczenia, w przypadku małżeństwa zawartego w sobotę, będzie piątek następnego tygodnia, gdyż w tym wypadku nie wlicza się soboty - a więc dnia, w którym zostało zawarte

²⁶ Por. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Dekret ogólny o przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich...*, n. 111, s. 48.

²⁷ Por. K. SZELĄGOWSKA, *Udział duchownego oraz kierownika urzędu stanu cywilnego w procesie zawierania małżeństwa wyznaniowego (kanonicznego) ze skutkami cywilnymi*, Kortowski Przegląd Prawniczy 51 (2017), s. 133.

²⁸ Por. *Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy* (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 682 z późn. zm.).

małżeństwo – oraz niedzieli, będącej dniem ustawowo wolnym od pracy²⁹.

5. Zapisanie faktu zawarcia małżeństwa

Po analizie statutu 154 przejdźmy do badań nad statutem 155. W przepisie tym ojcowie synodalni bowiem określili sposób zawiadomienia parafii chrztów małżonków o zawartym związku. Zgodnie z nim „Zawiadomienie o zawarciu małżeństwa należy wysłać do parafii chrztu małżonków w ciągu miesiąca od dnia ślubu i zwrotnie w jak najszybszym terminie powiadomić parafię ślubu o dokonaniu właściwej adnotacji”³⁰. W rzeczonyj normie ustawodawca partykularny dokonał interpretacji prawa powszechnego zapisanego w kan. 535 § 1-2 KPK/83 oraz 1122 KPK/83. W pierwszym z nich nakazano prowadzenie w parafii ksiąg chrzcielnych celem odnotowania w nich informacji o fakcie chrztu oraz o przyjęciu przez ochrzczonego innych sakramentów, a także zmiany jego stanu; w drugim natomiast zobligowano proboszcza parafii zawarcia małżeństwa do dokonania wpisu w księdze ochrzczonego o zawarciu małżeństwa, jeśli małżonek zawarł małżeństwo w parafii chrztu. W przypadku, gdy małżonek ochrzczony był w innej parafii niż parafia ślubu, przywołany proboszcz parafii ślubu, ma obowiązek jak najszybszego powiadomienia parafii chrztu o zmianie stanu wolnego ochrzczonego w niej małżonka³¹.

W przywołanym statucie 155 doprecyzowano, że zawiadomienie należy wysłać w ciągu miesiąca. Niestety nie wskazano, co uczyniono w kan. 1122 § 2 KPK/83, na którym proboszczu ciąży ów obowiązek. W tym wypadku w statutach synodalnych spotykamy się z typową luką

²⁹ Por. SEKRETARZ GENERALNY KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI, *Informacja Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski dotycząca kwestii małżeńskich...*, n. 5; P. KROCZEK, *Teoretyczne i praktyczne zagadnienia związane z pięciodniowym terminem na złożenie wniosku do USC w celu rejestracji kanonicznego małżeństwa (art. 10 ust. 1 pkt 3 Konkordatu)*, *Annales Canonici* 10 (2014), s. 104-108.

³⁰ *Synod Archidiecezji Warmińskiej*, statut 155.

³¹ Por. K. BURCZAK, *Szczegółowe obowiązki kanoniczne proboszcza w zakresie nauczania, uświęcania i pasterzowania*, *Studia Prawnicze KUL* 2 (66) (2016), s. 29-30.

prawną, którą należy uzupełnić dyspozycją kan. 1122 § 2 KPK/83. Przy tym należy zauważyć, iż w Dekrecie KEP z 2019 r. (n. 113) podobnie jak w kan. 1122 § 2 KPK/83 wskazano, że obowiązek powiadomienia proboszcza parafii chrztu o zmianie stanu osób zawierających małżeństwo, ciąży na proboszczu parafii zawarcia małżeństwa. Biskupi polscy w przywołanym dokumencie przypomnieli również, że wspomniany duchowny zobowiązany jest także do poinformowania o fakcie zawarcia małżeństwa Urzędu Stanu Cywilnego (jeśli małżeństwo było konkordatowe) oraz parafii, która wystawiła licencję (gdy małżeństwo było zawierane w innej parafii niż ta, w której spisywano protokół przedślubny).

6. Jubileusze małżeństwa

W ostatnim 156 statucie uregulowano obchodzenie jubileuszy małżeńskich. Zgodnie z nim: „Małżonków, którzy obchodzą jubileusze, duszpasterze winni zachęcać do uroczystego przeżywania tych rocznic podczas sprawowanej w ich intencji Mszy świętej”. W regulacji tej zachęcono duszpasterzy, aby ci ukazywali wiernym znaczenie uroczystego przeżywania rocznicy zawarcia małżeństwa. Powinna być ona połączona z celebrowaniem Mszy Świętej sprawowanej w intencji małżonków. Norma ta znajduje umocowanie w *Obrzędach sakramentu małżeństwa*; zamieszczono w nim bowiem dodatek zatytułowany *Obrzędy jubileuszu małżeństwa w czasie Mszy Świętej*, w którym zawarto liczne wskazania pastoralne. Zalecono w nim między innymi organizowanie uroczystości tak, by mogła w niej uczestniczyć również rodzina. Poza tym uroczystości jubileuszowe winny mieć charakter parafialny³².

Należy dodać, iż I (XIV) Synod Archidiecezji Warmińskiej na wartość pastoralną organizowania jubileuszów małżeńskich zwrócił również uwagę w statucie 309, ulokowanym wśród norm poświęconych duszpasterstwu małżeństw i rodzin. Nawiązując do Dodatku *Obrzędy Jubileuszu Małżeństwa*, n. 1 i 2 zapisano w nim: „Małżeństwom już zawartym, z różnorodnym stażem, należy przypominać

³² Por. *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, s. 166-177.

o Bożej godności małżeństwa. Szczególną okazją do podkreślania ważności powołania oraz Bożego zamysłu względem małżeństwa i rodziny są organizowane w parafiach Msze święte dla małżonków obchodzących w danym miesiącu rocznicę zawarcia małżeństwa oraz obchodzone uroczyste jubileusze 25-lecia i 50-lecia małżeństwa. Uroczyste obchodzenie jubileuszu małżeństwa jest ważnym czynnikiem umacniającym więzi między małżonkami i między pokoleniami, a także sposobem wychowania młodych do szacunku i wdzięczności wobec starszych³³. Odnosząc się do tego statutu należy stwierdzić, iż nieznanym jest powód pominięcia przez ojców synodalnych informacji o szczególnym charakterze jubileuszy obchodzonych z okazji sześćdziesiątej rocznicy zawarcia małżeństwa, której celebrowanie przewiduje *Obrzęd Sakramentu Małżeństwa*, w dodatku *Obrzędy Jubileuszu Małżeństwa*³⁴.

7. Niepromulgowane Statuty dotyczące małżeństwa

Na zakończenie, jak już zostało zasygnalizowane we „Wstępie”, przybliżone zostaną również normy znajdujące się w projektach statutów I (XIV) Synodu Archidiecezji Warmińskiej, dotyczące małżeństwa, które jednak nie zostały promulgowane³⁵. W pierwszej kolejności należałoby wskazać na roboczy statut 119, o następującej treści: „Zachęca się, aby sakrament małżeństwa był sprawowany podczas Mszy Świętej. Małżonkom można udzielić Komunii Świętej pod dwiema postaciami. Należy podtrzymać zwyczaj zawierzenia się młodej pary Matce Bożej lub Świętej Rodzinie”. Odnosząc się do tej propozycji należy zauważyć, iż pierwszy jej segment znajduje umocowanie w n. 28 i 38 wspomnianego już *Wprowadzenia teologicznego i pastoralnego*³⁶, a także w n. 78

³³ Synod Archidiecezji Warmińskiej, statut 309.

³⁴ Por. *Obrzędy Jubileuszu małżeństwa w czasie Mszy świętej*, n. 6 i 28, w: *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, s. 167, 176.

³⁵ Nieopublikowane projekty statutów znajdują się w zbiorach Archiwum Archidiecezji Warmińskiej.

³⁶ Por. *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, n. 28, 38, 78, s. 18, 21 i 35.

*Konstytucji o liturgii*³⁷, w których podkreślono związek zachodzący pomiędzy ofiarą Chrystusa, a istotą Sakramentu Małżeństwa³⁸. Jak napisała E. Marczevska, Komunia Święta, o której mowa w statucie, ma w jeszcze pełniejszy sposób wskazywać na miłość Chrystusa do małżonków i umocnić wzajemną miłość małżonków, jak i członków ich rodziny³⁹. Jeśli chodzi o udzielanie Komunii pod dwiema postaciami, to w normie synodalnej również nawiązano do n. 38 *Wprowadzenia teologicznego i pastoralnego*, w którym zalecono, aby duszpasterze byli pouczeni o konieczności przygotowania odpowiedniego kielicha do Komunii pod dwiema postaciami. Poza tym, w n. 78 *Obrzędów sakramentu małżeństwa* znalazła się norma, w której stworzono możliwość przyjęcia Komunii pod dwiema postaciami nie tylko przez nowożeńców, ale również przez świadków, rodziców oraz krewnych⁴⁰.

Wreszcie, w ostatniej części analizowanego projektu wyeksponowano znaczenie kultu Matki Bożej w życiu małżonków. Warto podkreślić, iż takiego zapisu nie znajdujemy w prawie powszechnym. Wydaje się, iż miał on związek z miejscowymi zwyczajami i kultem maryjnym w diecezji Warmińskiej⁴¹. W regionie tym miejscem, w którym jest bardzo mocny kult Matki Bożej oraz gdzie od wieków dokonują się zawierzenia rodzin opiece Maryi jest Gietrzwałd. Reprodukacja obrazu Matki Bożej Gietrzwałdzkiej z Archidiecezjalnego Sanktuarium niejednokrotnie jest elementem różnego rodzaju pamiątek jubileuszu zawarcia małżeństwa⁴².

Drugi ze statutów, który nie znalazł się w ostatecznej redakcji Synodu, oznaczony numerem 118 brzmiał następująco: „Sprawowanie sakramentu małżeństwa należy starannie przygotować, w miarę

³⁷ Por. *Sacrosanctum Concilium*, n. 78, s. 115.

³⁸ Por. T. SYCZEWSKI, *Problematyka liturgiczna w przygotowaniu do małżeństwa*, *Studia Teologiczne* 11 (1993), s. 159-164.

³⁹ Por. E. MARCZEWSKA, *Eucharystia w życiu małżeństwa i rodziny*, *Novum* 9 (1980), s. 131-132.

⁴⁰ Por. *Obrzędy sakramentu małżeństwa*, s. 166-177.

⁴¹ Por. T. SYCZEWSKI, *Problematyka...*, s. 159-163.

⁴² Por. W. NOWAK, *Historia obrazu i kultu Matki Boskiej Gietrzwałdzkiej*, *Studia Warmińskie* XIV (1977), s. 130-131.

możliwości przy udziale narzeczonych: dobór tekstów liturgicznych (czytań i modlitwy powszechnej), udział posług, stronę muzyczną i wystrój świątyni, aby nadać obrzędowi uroczysty charakter. Ponadto należy zważyć na zwyczaje miejscowe, które można zachować, jeżeli przemawiają za tym okoliczności (*Obrzędy sakramentu małżeństwa*, s. 18)”. Pominięcie tej normy w ogłoszonych dokumentach ostatniego synodu Archidiecezji Warmińskiej jest jak najbardziej uzasadnione. Nie wniosłyby nic nowego do ustawodawstwa, gdyż takie same wskazania obecne są we *Wprowadzeniu teologicznym i pastoralnym Obrzędów zawarcia małżeństwa* (n. 29-30). Promulgowany statut w takim brzmieniu mnożyłby przepisy stanowiące kalkę przepisów prawa powszechnego. A na tym rola prawa partykularnego nie polega.

Podsumowanie

Analiza statutów I (XIV) Synodu Archidiecezji Warmińskiej dotyczących sakramentu małżeństwa pozwala na sformułowanie kilku konkluzji. W obszarze problematyki istoty małżeństwa i jego sakramentalności ograniczono się jedynie do powtórzenia treści kan. 1055 § 1-2 KPK/83. Statut 153 ma więc charakter deklaracyjny. Odnosząc się do tego rozwiązania trzeba stwierdzić, iż szkoda, że ojcowie synodalni nie włączyli do promulgowanego aktu prawnego propozycji roboczych, wyartykułowanych w statutach 118 i 119, gdyż byłyby one dopełnieniem treści, które znalazły się w statucie 153.

Krytycznie trzeba odnieść się do statutu 154 dotyczącego małżeństw mieszanych. Operowanie generalnym pojęciem małżeństwa mieszanego doprowadziło do sytuacji, w której nie rozgraniczono pomiędzy kategorią tych małżeństw w sensie ścisłym oraz szerokim, co do których we współczesnych aktach prawnych przyjęto odmienne rozwiązania. Wydaje się, iż przyjęcie restrykcyjnych ustaleń w tej materii mogło wynikać z dwóch powodów: po pierwsze - ojcowie synodalni nie znali obowiązujących aktów prawnych w tej materii; bądź po drugie - autorami tej normy byli kanoniści edukowani przed-soborową doktryną Kodeksu pio-benedyktyńskiego.

Ustosunkowując się do pozostałych statutów należy podkreślić, iż z reguły ich treści wiążą się z aspektem pastoralnym. W przeprowadzonych analizach wykazano, iż przyjęte przez synod rozwiązania zostały dobrze osadzone w prawie powszechnym kościoła, jak i w niektórych przypadkach w prawie krajowym (małżeństwo konkordatowe). Przyjęte na synodzie regulacje należy uznać za akomodację prawa powszechnego do uwarunkowań partykularnych, w których bytuje Kościół warmiński.

References

Źródła

- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25.01.1983, AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; *Kodeks prawa kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku*. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski, Poznań 2022.
- FRANCISCUS, *Adhortatio Apostolica Post-Synodalis Amoris laetitia*, 19.03.2016, AAS 108 (2016), s. 311-446. Tekst polski: <https://rodzina.archidiecezjakatowicka.pl/images/pdf/amoris.pdf> [dostęp 17.03.2022].
- I (XIV) Synod Archidiecezji Warmińskiej*, w: W. NOWAK, P. RABCZYŃSKI, L. ŚWITO (red.), *I (XIV) Synod Archidiecezji Warmińskiej (2006-2012). Misja Kościoła warmińskiego w dziele nowej ewangelizacji. Przypatrzmy się powołaniu naszemu! (1 Kor 1, 26)*, Olsztyn 2012.
- IOANNES PAULUS II, *Adhortatio apostolica de Familia Christianae muneribus in mundo huius temporis Familiaris Consortio*, 22.02.1981, AAS 74 (1982), s. 81-191. Tekst polski: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/adhortacje/familiaris.html [dostęp 17.03.2022].
- JAN PAWEŁ II, *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich*, audiencja z 9.04.1986 w: *L'Osservatore Romano*, wyd. polskie, 7 (1986) nr 4, s. 19.
- KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Dekret ogólny o przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego*, 8.10.2019 w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski 31 (2019)*, s. 27-93.
- KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele Katolickim*, n. 71, 13.12.1989 r., *Akta Konferencji Episkopatu Polski 1 (1998)*, s. 90-92 (83-137).
- Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1996.
- Obwieszczenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 5 lutego 2015 r. w sprawie ogłoszenia wykazu stanowisk, których zajmowanie upoważnia do przyjmowania oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński oraz sporządzania zaświadczeń stanowiących podstawę sporządzania aktu małżeństwa zawartego w sposób określony w art. 1 § 2 i 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, *Monitor Polski* 2015 r. poz. 230, wraz z Załącznikiem.

- PIUS XI, *Litterae Encyclicae de matrimonio christiano spectatis praesentibus familiae et societatis condicionibus, necessitatibus, erroribus, vitiis Casti connubii*, 31.12.1930, AAS 22 (1930), s. 539-592. Tekst polski: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pius_xi/encykliki/casti_connubi_31121930.html [dostęp 17.03.2022].
- Relazione finale del Sinodo dei Vescovi al Santo Padre Francesco, al termine della XIV Assemblea generale ordinaria (4-25 ottobre 2015) sul tema „La vocazione e la missione della famiglia nella Chiesa e nel mondo contemporaneo”*, <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2015/10/24/0816/01825.html> [dostęp 17.03.2022]. Tekst Polski: *XIV Zwyczajne Zgromadzenie Synodu Biskupów, Relacja końcowa Synodu Biskupów dla ojca świętego Franciszka (Relatio finalis)*, 24.10.2015 r. <http://kodr.pl/wp-content/uploads/2017/02/Synod-o-Rodzinie-dokument-ko%C5%84cowy.pdf> [dostęp 17.03.2022].
- Rituale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II Renovatum Auctoritate Pauli PP. VI Editum Ioannis Pauli PP. II Cura Recognitum. Ordo Celebrandi Matrimonium*, Editio typica altera, Typis Vaticanis 1991, Libreria Editrice Vaticana 2008.
- SACROSANCTUM CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, *Constitutio de Sacra Liturgia Sacrosanctum Concilium*, 4.12.1963, AAS 56 (1964), s. 97-138. Tekst polski: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucja o liturgii. Sacrosanctum Concilium*, 4.12.1963, w: SOBÓR WATYKAŃSKI II. *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 1967, s. 48-78.
- SACROSANCTUM CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, *Constitutio dogmatica de Ecclesia Lumen Gentium*, 21.11.1964, AAS 57 (1965), s. 5-71. Tekst polski: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucja Dogmatyczna o Kościele. Lumen Gentium*, 21.11.1964, w: SOBÓR WATYKAŃSKI II. *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 1967, s. 104-166.
- SACROSANCTUM CONCILIUM VATICANUM II, *Decretum de presbyterorum ministerio et vita Presbyterorum ordinis*, 7.12.1965, AAS 58 (1966), s. 991-1024. Tekst polski: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Dekret o posłudze i życiu kapłanów Presbyterorum ordinis*, 7.12. 1965, w: TENŻE, *Konstytucje – Dekrety – Deklaracje*, Poznań 2012, s. 487-517.
- SEKRETARZ GENERALNY KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI, *Informacja Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski dotycząca kwestii małżeńskich*, SEP – D/9.1.2-13, 20.03.2015.
- Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. *Prawo o aktach stanu cywilnego*, Dz. Ust. 2014 poz. 1741 (z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, Dz. U. 1964 Nr 9 poz. 59.

Literatura

- ADAMCZYK J., *Celebracja sakramentu małżeństwa według wybranych dyrektorów duszpasterstwa rodzin*, *Ius Matrimoniale* 27 (2016) nr 3, s. 49-80.
- BURCZAK K., *Szczegółowe obowiązki kanoniczne proboszcza w zakresie nauczania, uświęcania i pasterzowania*, *Studia Prawnicze KUL* 2 (66) (2016), s. 7-32.
- GÓRALSKI W., *Kościelne prawo małżeńskie*, Warszawa 2006.
- GÓRALSKI W., *Małżeństwo*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego. Tom III/2. Księga IV, Uświęcające zadanie Kościoła*, W. GÓRALSKI, E. GÓRECKI, J. KRUKOWSKI, J. KRZYWDA, P. MAJER, B. ZUBERT (red.), Poznań 2011, s. 213-357.
- HERVADA J., *Małżeństwo*, w: P. MAJER (red.), *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011, s. 780-873.
- JAKUBIAK T., *Diakon świadkiem urzędowym zawarcia małżeństwa w zwykłych warunkach według prawa obowiązującego od promulgacji Kodeksu z 1983 r.*, *Ius Matrimoniale* 1 (27) (2016), s. 45-74.
- JAKUBIAK T., *Prawna skuteczność zgody małżeńskiej wyrażonej bez obecności duchownego uprawnionego do asystowania przy zawarciu małżeństwa jako przejaw elastyczności ustawodawcy kościelnego we wspieraniu instytucji małżeństwa*, *Studia Prawnoustrojowe* 44 (2019), s. 137-152.
- JANCZEWSKI Z., *Małżeństwo niesakramentalne chrześcijan*, *Ius Matrimoniale* 12 (18) (2007), s. 35-49.
- KROCZEK P., *Teoretyczne i praktyczne zagadnienia związane z pięciodniowym terminem na złożenie wniosku do USC w celu rejestracji kanonicznego małżeństwa (art. 10 ust. 1 pkt 3 Konkordatu)*, *Annales Canonici* 10 (2014), s. 103-118.
- MARCZEWSKA E., *Eucharystia w życiu małżeństwa i rodziny*, *Novum* 9 (1980), s. 126-138.
- NOWAK W., *Historia obrazu i kultu Matki Boskiej Gietrzwałdzkiej*, *Studia Warmińskie* XIV (1977), s. 109-136.
- OBŁĄK J., KOPICZKO A., *Historia Diecezji i Archidiecezji Warmińskiej*, Olsztyn 2010.
- PRYBA A., *Znaczenie i wartość sakramentalnego małżeństwa*, *Teologia i Moralność* 12 (2012), s. 49-61.
- SYCZEWSKI T., *Problematyka liturgiczna w przygotowaniu do małżeństwa*, *Studia Teologiczne* 11 (1993), s. 149-165.
- SZELĄGOWSKA K., *Udział duchownego oraz kierownika urzędu stanu cywilnego w procesie zawierania małżeństwa wyznaniowego (kanonicznego) ze skutkami cywilnymi*, *Kortowski Przegląd Prawniczy* 51 (2017), s. 130-137.
- VEGA A.M., *The Form of the Celebration of Marriage*, w: A. MARZOA, J. MIRAS, R. RODRIGUEZ-OCAÑA (red.), *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, t. 3/2, Montreal-Chicago 2004, s. 1475-1503.
- WOJTKOWSKI J. (red.), *Statuty Synodalne Warmińskie, Sambijskie, Pomezzańskie, Chełmińskie oraz Prowincjonalne Ryskie*, Olsztyn 2010.

Nota o autorze

Ks. Marcin Kuciński – kapłan Archidiecezji Warmińskiej, doktorant na Akademii Katolickiej w Warszawie.